

IN MEMORIAM

Prof. Dr. István Nyomárkay
(16.3.1937. – 6.8. 2020.)

Odlazak jednog od posljednjih velikana lingvistike odgojenih na tradicijama srednjoeuropskog identiteta

U četvrtak, 6. kolovoza 2020. u Budimpešti je u 84. godini života umro mađarski jezikoslovac István Nyomárkay, dopisni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (od 1997.), redoviti član Mađarske akademije znanosti (od 2010.) i cijenjeni član Uredničkog savjeta časopisa *Jezikoslovlje*. Od 1956. do 1961. studirao je mađarski jezik i književnost te kroatistiku i srbistiku na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Eötvös Loránd u Budimpešti. Profesor Hadrovics bio mu je mentor i *spiritos movens* životnog posvećivanja svojeg učenika kontaktnoj lingvistici između mađarskog i hrvatskog jezika te povijesti hrvatskog jezika, znanstvenim tematikama s kojima je, zahvaljujući iznimnim postignućima u njima, došao u panteon slavistike. S profesorom Hadrovicsem vezalo ga je i duboko prijateljstvo. Takav odnos između učitelja i učenika jedini omogućuje prijenos dubinskog znanja i iskrenog žara i nagnuća.

Godine 1965. doktorirao je s temom *A felvilágosodás szókincse a szlavóniai horvát irodalomban* (Leksik prosvjetiteljstva u slavonskoj književnosti). U akademskoj 1973./1974. godini bio je mađarski lektor na Sveučilištu u Lenjingradu, a godinu kasnije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu gdje je pokrenuo tečaj mađarskog jezika. Od 1975. do svoje smrti radio je na Katedri za slavensku filologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Eötvös Loránd u Budimpešti. Devedesetih godina bio je gostujući profesor na Odsjeku za hungarologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Njegovo je prvo veće samostalno djelo *Strane riječi u hrvatskosrpskom (srpsko-hrvatskom) jeziku* (Budimpešta, Tankönyvkiadó, 1984.). U tom se djelu usredotočuje na prilagodbu stranih riječi u hrvatskom jeziku. Monografija je podijeljena na dva dijela: u prvom se dijelu govori o morfološkoj, a u drugom o sintaktičkoj prilagodbi, i to na uzorku latinskih riječi.

Drugo je važno njegovo djelo *Ungarische Vorbilder der Kroatischen Sprachherneuerung* (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.) u kojem daje iscrpni pregled mađarskog utjecaja na razvoj hrvatskoga jezika u 19. stoljeću. Osim detaljnog opisa povijesne pozadine, najveći dio monografije posvećen je hungarizmima u hrvatskom jeziku, a posebice se pozornost posvećuje kalkovima koji su nastali u 19. st. tijekom formiranja administrativne i vojne terminologije, npr. hrv. *pravni lijek* – mađ. *jogorvoslat*, hrv. *brzjav* – mađ. *sürgöny*, hrv. *desetnik* – mađ. *tizedes*. Važan je njegov zaključak da se kod mnogih kalkova ne može sa sigurnošću utvrditi je li riječ izvorno o njemačkom ili mađarskom kalku, npr. hrv. *krasopis* – njem. *Schönschreiben* – mađ. *szépírás*, hrv. *domobran* – njem. *Landwehr* – mađ. *honvéd*. Izuzetno je značajna Nyomárkayeva detaljna razradba tvorbenih načina kojima je nastao istraživani leksik: 22 načina – 11 kategorija za složenice i 11 kategorija za izvedenice. To svjedoči da je bio iznimo vješt opisivač jezika u strukturalističkom smislu.

Godine 1996. objavio je rječnik *Sprachhistorisches Wörterbuch des Burgenlandkroatischen* (Budapest-Eisenstadt, Akadémiai Kiadó, Wissenschaftliches Institut der Burgenländischen Kroaten). Taj rječnik od 5200 natuknica obuhvaća riječi gradišćanskohrvatskih tiskanih djela 18. i 19. stoljeća. Rječnik se drži prvobitne Hadrovičeve građe koju je znatno proširio leksikom iz područja prirodnih znanosti i društvenog života. Uz pismeno potvrđeni materijal s podacima o izvoru, taj rječnik ima i odostražni rječnik toga leksičkoga fonda.

Značajan je i Nyomárkayov *Rövid horvát és szerb nyelvtörténet* (Kratka povijest hrvatskog i srpskog jezika, Budapest, ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék, 2007.) koji je jedini pregled povijesti hrvatskog i srpskog jezika na mađarskom jeziku.

S profesorom Hadrovičem prerađivao je stare srpskohrvatsko-mađarske i mađarsko-srpskohrvatske rječnike te su objavili *Horvat-magyar kisszótá* (Hrvatsko-mađarski rječnik, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1996.) i *Magyar-horvat kisszótá* (Mađarsko-hrvatski rječnik, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2004.).

Gotovo dva desetljeća (do pred smrt) bio je urednik uglednog časopisa *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*.

Profesor Nyomárkay dao je doprinos i dijalektologiji hrvatskog jezika (Đuro Blažeka – István Nyomárkay – Erika Rácz: *Mura menti horvát tájszótár – Rječnik pomurskih Hrvata*, Tinta Könyvkiadó, Budapest 2009.). Nikad neću zaboraviti naš prvi susret u Murakeresturu u ožujku 2002. (zajedno s profesorom Mijom Lončarićem i Erikom Rácz) na kojemu smo dogovarali strategiju pisanja rječnika govora pomurskih Hrvata, te proučavanje kontakta mađarskog i hrvatskog jezika vrlo važ-

ne skupine govornika kajkavskog narječja. Nakon nekoliko dana terenskog istraživanja i druženja imenovao me je voditeljem tog projekta. To me je ispunilo velikim ponosom i strahopoštovanjem prema povjerenom zadatku. Rječnik ima oko 10 000 natuknica s hrvatskoknjževnom, mađarskom i njemačkom stranom. Hrvatska matica iseljenika proglasila je knjigu najboljom znanstvenom monografijom u 2009. godini među knjižnom produkcijom knjiga iz hrvatskoga iseljeničtva i europskih zemalja u kojima žive pripadnici hrvatskih manjina.

Na V. hrvatskom slavističkom kongresu u Rijeci 2010. profesor Nyomárkay dobio je nagradu *Vatroslav Jagić* za doprinos kroatistici.

S ponosom i zahvalnošću mogu reći da mi je upravo njegovo davanje povjerenja i suradnja s njim dalo vjetar u krila da se i kasnije intenzivno bavim dijalektnom leksikografijom. Tijekom pisanja rječnika, ali i kasnije, bilo je mnogo posjeta Budimpešti i druženja s profesorom. Bio je ekspert za tumačenje elemenata srednjoeuropskog identiteta Hrvatske i otkrivao mi detalje koje nikada nisam imao prilike čuti. Pojave u jezičnom posuđivanju bile su mu velika strast i često sam se iznenadio kako je prepoznao korijen neke mađarske riječi u nekoj etimološki neprozirnoj kajkavskoj riječi iz nekog mjesnog govora.

Osim velikog znanja, posvećenosti znanosti, ostavio je na mene i dubok dojam kao osoba s iznimnim aristokratskim manirima i svjestan važnosti vrhunskog znanstvenika u društvu. Govorio mi je da je redoviti profesor položaj koji zaslužuje najviše počasti u društvu, a da je doista tako uvjeravao sam se na brojnim šetnjama s njim po centru Budimpešte kad su mu ugledni ljudi prilazili s najvećim uvažavanjem. Svaki taj susret bio je protkan manirima i ritualima u duhu najviše srednjoeuropske aristokracije – od mnogih, apostrofirat ću samo profesorov rukoljub damama.

Sjećam se svojeg studijskog boravka u Krakowu 2015. kada mi je akademik *Wisław Boryś* sjetno rekao da polako odlaze slavisti starije generacije kojima je jezikoslovlje bilo više od života samog i da će uskoro ostati jedini živući iz te duhovne zajednice: „Još su od mojih prijatelja ostali Nyomárkay, ...“ (spomenuo je tri imena, među kojima i nedavno preminulog akademika Katičića). Akademik István Nyomárkay jedan je od posljednjih velikana zahvaljujući kojem ćemo se sjećati vremena kada se znanstvenicima dopuštala mnogo veća uloga u formiranju duhovnog identiteta društva.

prof. dr. sc. Đuro Blažeka